

УДК 378.477.54

С. Т. Золотухіна

НАПРЯМИ РОБОТИ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

© Золотухіна С. Т., 2015
<http://orcid.org/0000-0002-3535-5974>
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.33317>

У статті розкрито досвід і перспективи роботи кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. На основі вивчення історико-педагогічної літератури схарактеризовано витoki створення кафедри педагогіки в Харківському університеті, подано відомості про її завідувачів, представлено зміст роботи кафедри відповідно до кожного з визначених напрямів діяльності її членів: організаційного, навчально-методичного, наукового, виховного.

Доведено, що рівень виконання завдань кафедри обумовлено потужним професорсько-викладацьким складом, а також навчально-методичним, науково-дослідницьким забезпеченням навчально-виховного процесу.

Ключові слова: досвід, кафедра, напрями роботи, педагогічний колектив.

Золотухіна С.Т. Направления работы кафедры педагогики: опыт и перспективы.

В статье представлен опыт и перспективы работы кафедры общей педагогики и педагогики высшей школы Харьковского национального педагогического университета имени Г.С. Сковороды.

На основе изучения историко-педагогической литературы охарактеризовано корни создания кафедры педагогики в Харьковском университете, поданы сведения о ее заведующих. Интерес представляет информация об истории возникновения курса «Педагогика высшей школы» в г. Харькове, инициатором которого проф. А.И. Зильберштейном в 50-е годы XX ст.

Представлено содержание работы кафедры соответственно к каждому из определенных направлений деятельности ее членов: организационного, учебно-методического, научного, воспитательного. В работе приведены формы работы кафедры, связанные с общественной деятельностью ее членов совместно со студентами (конкурсы, викторины, встречи с выпускниками и ветеранами педагогического труда, с актерами театров г. Харькова, культпоходы и т.д.).

Доказано, что уровень реализации задач кафедры обусловлен высоким потенциалом профессорско-преподавательского состава, а также методическим, научным обеспечением учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: *опыт, кафедра, направления работы, педагогический коллектив.*

Zolotukhina S.T. Areas of work of the Pedagogy Department: experience and prospects.

The article deals with the experience and work prospects of the Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher School of Kharkiv H.S. Skovoroda National Pedagogical University.

On the basis of the analysis of the historical and pedagogical literature the roots of the creation of the Pedagogy Department at Kharkiv University are characterized, information about the department heads is given. The author provides valuable information on the history of the appearance of the class "Pedagogy of Higher School" in Kharkiv, which was initiated by Prof. A.I. Zilbershteyn in the 50s of the 20th century.

The content of the department activities is presented according to each of the specific work areas of its members which include organizational, educational methodological, scientific, and upbringing spheres. In the present paper the author names the forms of the department work related to the social activities in which the department members are engaged together with students (contests, quizzes, cultural outings, meetings with alumni, veterans of pedagogical work, actors of Kharkiv theaters etc.).

It is proved that the level of carrying out the department tasks is conditioned by the high potential of its professorial and teaching staff as well as methodological and scientific support for the educational process.

Key words: *experience, department, areas of work, pedagogical staff.*

Актуальність і доцільність проблеми дослідження. Підготовка майбутніх учителів залежить від багатьох факторів, умов, чинників, серед яких педагогічні кафедри займають провідне місце. Саме кафедра, її професорсько-викладацький склад несуть основну відповідальність за якість навчання, виховання, підготовки студентів до складних умов діяльності.

Перехід до ринкових відносин вплинув і на зміст підготовки майбутніх учителів. Зазначене актуалізувало роботу кафедри, спричинило потребу здійснення стратегічного управління педагогічним колективом, що вимагає пошуки шляхів удосконалення, розширення видів, напрямів її роботи.

Діяльність кафедри, її роль і значення у формуванні особистості фахівця аспектно розкрито в працях вітчизняних і зарубіжних науковців С.Д. Резника, В.І. Євдокимова, В.І. Лозової, Т.В. Рогової, А.І. Прокопенка, І.Ф. Прокопенка, А.В. Троцько та ін. Історичний аспект роботи кафедр досліджується Л.Д. Зеленською, О.М. Микитюком, О.В. Гнезділовою та ін.

Однак, узагальнення змісту і напрямів роботи педагогічних кафедр ще не було системно викладено. У цьому контексті інтерес має кафедра педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди як найстаріша педагогічна структура, яка має значний накопичений досвід і освітньо-виховний потенціал.

Мета статті: узагальнення досвіду роботи кафедри педагогіки з метою використання його в сучасних умовах.

Виклад основного тексту. Сучасна кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи має давні корені. Відомо, що на початку XIX ст. уряд Росії провів ряд реформ, у ході яких на території Слобідської України було створено Харківський навчальний округ, а в Харкові указом від 26.01.1803 р. засновані університет і педагогічний інститут. Кафедру педагогіки в Харківському університеті засновано у 1850 році на основі постанови «Об учреждении кафедры педагогики», яка з 1852 р. працювала як загальна для університету і педагогічного інституту.

Перші відомості про завдання та зміст науково-педагогічної роботи педагогічного інституту висвітлено у Статуті 1804 р. розділу XII «О педагогическом институте», у звіті «О состоянии учебных заведений Харьковского учебного округа за 1811 г.», а також у двох педагогічних документах, які розробив і видав перший директор інституту професор Роммель Христофор Пилипович у додатку до Статуту 1804 р. «План и правила обучения и преподавания в педагогическом институте» (1811) та курс лекцій «Дидактика и методика» (1812). В інституті проводились педагогічні спецсемінари, які читали Х.П. Роммель (1811 – 1816 рр.), А.О. Валицький (1835–1852 рр.) і М.О. Лавровський (1852–1863 рр.). Саме ці великі науковці своїми теоретичними наробками і практичною діяльністю заклали основи для створення кафедри педагогіки, а її безпосереднім організатором і першим завідувачим був М.О. Лавровський.

У різні роки XX ст. кафедрою керували: проф. С.А. Литвинов (до 1939 р.), проф. А.І. Зільберштейн (з 1939 - 1974 р.). З 1957 р. по 1974 р. в інституті працювала об'єднана кафедра педагогіки і психології, якою завідував проф. А.І. Зільберштейн. З 1974 по 1979 кафедрою керувала проф. Л.Д. Попова, з 1979 по 1982 р. – проф. І.Т. Федоренко, з 1982 р. – член-кореспондент НАПН

України, заслужений діяч науки і техніки України, доктор пед.наук, професор В.І. Лозова, а з 2003 р. – доктор пед. наук, професор С.Т. Золотухіна.

Сьогодні кафедра – це потужний педагогічний колектив (7 докторів педагогічних наук, професорів, 15 кандидатів педагогічних наук, доцентів), який здійснює значний обсяг роботи за чітко визначеними напрямками роботи.

У руслі *організаційного* напрямку кафедра проводить засідання її членів, на яких розглядаються питання навчання, виховання майбутніх учителів, якість їхньої підготовки, пропозиції щодо її поліпшення, перспективи розвитку педагогічної науки, місця і роль викладача кафедри в цьому процесі тощо.

Навчально-виховний процес забезпечується читанням курсів «Вступ до професії», «Педагогіка», Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка вищої школи», «Культура педагогічних досліджень», а також спецкурсів і спецсемінарів, зокрема «Класний керівник», «Педагогічне спілкування», «Педагогічна імпровізація», «Педагогічна творчість».

Звернемо увагу, що ініціатором навчального курсу «Педагогіка та психологія вищої школи» у ВНЗах Харкова був А.І. Зільберштейн. Він уже в 50-ті роки ХХ століття почав читати цей курс для аспірантів й пошукувачів у Харківському державному педагогічному інституті імені Г. С. Сковороди. Цей курс слухали молоді науковці не тільки педагогічного інституту, а й юридичного, автодорожного, авіаційного тощо.

Традиції свого вчителя продовжили його учні. Цей курс після проф. А.І. Зільберштейна читали член-кор. НАПН, д-р пед. наук, проф. В.І. Лозова, член-кор. НАПН, д-р пед. наук, проф. В.І. Євдокімов, які доповнили курс актуальними темами, новими підходами до викладання матеріалу. Певний час за організацію курсу «Основи педагогіки і психології вищої школи» відповідала д-р пед. наук, проф. С.Т. Золотухіна. На сьогоднішній час розділ «Педагогіка вищої школи» з навчального курсу «Педагогіка та психологія вищої школи» читає д-р пед. наук, проф. Л.Д. Зеленська.

Викладання педагогіки вищої школи стало більш актуальним з появою магістратури. Необхідність викладання такого навчального курсу пояснюється ще й тим, що майже в усіх вищих навчальних закладах є кафедри педагогічного спрямування. З 2009 р. кафедра педагогіки отримала назву кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Важливим напрямом роботи кафедри є *навчально-методична робота*, у межах якої викладачами готуються підручники, посібники, методичні рекомендації, наприклад Золотухина С.Т., Лозова В.И., Пташный О.Д. «Контроль учебно-познавательной деятельности студентов (историко-педагогический аспект)»; Зеленська Л.Д. «Учена рада університету: історія, досвід: монографія»; Калашнікова Л.М., Вакуленко Т.С. «Робочий зошит до курсу «Педагогіка»; Калашнікова Л.М., Вакуленко Т.С. «Робочий зошит до курсу «Основи педагогічної майстерності. Вступ до вчительської професії»; «Лекції з педагогіки вищої школи» (за ред. В.І. Лозової); Рогова Т.В., Прокопенко А.І. «Управління в сучасній системі освіти»; Наумов Б.М. «В.О. Сухомлинський та сучасна освіта»; Попова О.В., Шепель В.М. «Формування пізнавальної активності старшокласників педагогічними програмними засобами»; Трубавіна І.М. «Методична робота кафедри в умовах кредитно-модульної системи»; Балацинова А.Д. «Організаційно-виховна практика студентів у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку» тощо.

На кафедрі діє навчально-методичний семінар (керівник - д.п.н., проф. Зеленська Л.Д.). У межах семінару розглядаються актуальні питання теорії і методики викладання дисциплін педагогічного спрямування.

У системі роботи кафедри особливе місце займає *науково-дослідна діяльність* її членів.

Сучасні тенденції розвитку вищої освіти в Україні зумовлюють підвищення вимог до викладачів закладів освіти різних рівнів акредитації. Серйозні вимоги пред'являються до них як дослідників. Відомо, що вищі навчальні заклади, зокрема університети, по праву вважалися «вогниками і лабораторіями науки», осередками наукових досліджень (С. Гессен). Спостерігалася тенденція: чим вище поставлена наукова діяльність в університеті, тим вища наукова діяльність кожного викладача, головне завдання якого полягало в такій організації науково-дослідної роботи, яка б забезпечувала навчання, розвиток й виховання особистості майбутнього фахівця, а також власний саморозвиток.

Викладач-дослідник, організуючи і здійснюючи наукові пошуки (особисті й студентські), реалізує принаймні такі функції: систематизації знань, накопичених людством і узагальнення існуючого досвіду і відкриття нового невідомого, що поповнює і збагачує різні галузі науки. Ці функції постійні за

характером, змінними з часом є їх зміст, проблеми, що досліджуються, методи наукових пошуків тощо.

Реалізація функцій викладача-дослідника, як свідчить аналіз досвіду роботи кафедри, вимагає наявності таких важливих якостей як:

- «гарна пам'ять», «вміння зосередитися», «наукова фантазія», «інтелектуальна незалежність», «самостійність мислення», «любов до науки», «надзвичайна наполегливість» (К. Ціолковський);

- «планомірність», «акуратність», «потяг до творчості» (В. Обручев);

- «наукова послідовність», «грунтовність пізнання науки», «прагнення йти до вершин науки», «стриманість», «терпіння, готовність і вміння робити чорнову роботу», «терпляче накопичувати факти», «наукова скромність», «готовність віддати науці все життя» (М. Павлов).

На кафедрі відкрита докторантура й аспірантура з спеціальностей 13.00.09 – теорія навчання, 13.00.07 – теорія і методика виховання, які мають глибокі традиції, започатковані доктором педагогічних наук, професором І.Т. Федоренко, професорами Л.Д. Поповою, А.І. Зільберштейном, членом-кореспондентом НАПН України, доктором педагогічних наук, професором Лозовою В.І. і які підтримують, продовжують її учні доктори педагогічних наук, професори С.Т. Золотухіна, В.М. Гриньова, О.В. Попова, Н.О. Ткачова, Л.Д. Зеленська, І.М. Трубавіна, Т.В. Рогова, к.п.н., доцент Калашнікова Л.М.

Науково-дослідна робота студентів вищих навчальних закладів сприяє поглибленню якості засвоєння матеріалу зі спеціальності, розширенню світогляду майбутніх фахівців, прищепленню навичок власного пошуку, удосконаленню власних професійних якостей, вихованню наукової та творчої ініціативи майбутніх фахівців.

Одна з провідних форм науково-дослідної роботи студентів – *науковий гурток*. Залучення студентів до роботи у наукових гуртках може починатись ще на молодших курсах. Викладачі кафедри в тісному співробітництві із студентами старших курсів визначають зміст засідань, складають орієнтовний план роботи гуртку, призначають відповідальних за певні секції. Серед завдань, які ставляться перед студентами, варто зазначити підготовку доповідей і рефератів, виступи з результатами власних наукових пошуків на засіданнях гуртка або на наукових конференціях, написання наукових статей, рецензування і анотування наукових робіт тощо. Гурток поєднує членів групи,

курсу, факультету, а іноді - і всього університету. На базі таких гуртків організовуються зустрічі з людьми, які зіштовхуються з проблемами, обраними гуртком для розгляду, на роботі й у побуті, проведення різних вікторин і КВК.

З метою активізації науково-дослідної роботи студентів, залучення їх до самостійного наукового пошуку на кафедрі педагогіки у 80-их роках минулого століття було організовано роботу гуртка, який називався «Полум'я», його керівниками були член-кор. НАПН України, д-р пед. наук, проф. В.І. Лозова та канд. пед. наук, доц. А.Г. Відченко. Учасниками гуртка були студенти різних факультетів, які під керівництвом викладачів кафедри займались науковими дослідженнями у різноманітних галузях педагогіки. У межах наукової роботи організовувались зустрічі з відомими науковцями, студенти мали змогу отримувати консультації з питань, що стосувались їх наукових інтересів.

До змісту роботи гуртка входило: вивчення передового досвіду вчителів, класних керівників, організаторів позакласно-виховної роботи у школі, дитячої творчості, а також вироблення навичок самостійної роботи над книгою і науково-дослідної роботи, активна участь у роботі позашкільних дитячих установ. Майбутні вчителі виконували такі види роботи, як вивчення і аналіз науково-методичної літератури з питань діяльності шкільних та позашкільних дитячих закладів тощо. Заняття гуртка проводились регулярно і були відкритими для відвідувачів. Поміж різноманітних форм роботи у межах діяльності гуртка варто відзначити роботу зі школами. Студенти ознайомлювались з досвідом учителів-практиків, проводили анкетування і опитування учнів, учителів, адміністрації школи з метою з'ясування сучасного стану певних педагогічних проблем. Широко практикувався також обмін думками та результатами під час круглих столів та семінарів. Двічі на квартал відбувались лекції-консультації, на яких провідні спеціалісти з певного наукового напрямку ознайомлювали студентів з останніми дослідженнями у визначеній галузі.

Сьогодні цю традицію продовжують молоді викладачі кафедри, кандидати педагогічних наук, доценти: Вакуленко Т.С., Твердохліб Т.С., Башкір О.І., Балацинова А.Д., Лупаренко С.Є., Васильєва С.О. та ін.

Особливу увагу викладачі кафедри звертають на реалізацію виховної функції, що передбачає:

- формування професійних якостей сучасного спеціаліста (високі моральні якості, активна участь у громадському житті, особистий приклад усім і в усьому, повага до законів держави, національна свідомість і самосвідомість, національна гідність, патріотизм, готовність до захисту Батьківщини, міцне здоров'я, активний спосіб життя, гуманізм, духовність);
- виховання культури поведінки в процесі проведення усіх форм аудиторних занять;
- залучення студентів до виступів з науковими рефератами, доповідями на семінарах, наукових студентських конференціях, олімпіадах з педагогіки.

При цьому максимально використовується виховний потенціал змісту освіти, методів і форм організації навчання. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладача і студента також сприяє реалізації виховного потенційного процесу навчання. А взаємини, які складаються у процесі взаємодії і співробітництва викладачів та студентів на гуманістичній основі, визначають його ефективність й результативність.

Як свідчить аналіз досвіду роботи кафедри основними завданнями її роботи на факультетах у позааудиторний час є: забезпечення повноцінного розвитку особистості майбутнього вчителя, здійснюючи його політичне, моральне, національне, трудове, естетичне і фізичне виховання; допомога в оволодінні культурою розумової праці, методами та формами самостійної роботи; зміцнення у студентів інтересу і любові до обраної професії, виховання необхідних професійних якостей; формування в групі згуртованого студентського колективу, створення в групі атмосфери доброзичливості, взаємодопомоги, взаємної відповідальності, творчості, захопленості, громадської активності; допомога колективу групи в боротьбі за високу успішність, свідому дисципліну, організація в групі самоврядування, залучення студентів у науково-дослідну і громадсько-політичну діяльність.

Виходячи з цього, в групах та на факультеті систематично організовуються зустрічі з цікавими людьми міста: учителями, письменниками, акторами, мистецтвознавцями. Систематично проводяться на факультетах перегляди прем'єрних вистав у театрах міста з наступним їх обговоренням. Відвідування виставок, експозицій Харківського художнього музею, історичного музею, постійно діючої вистави в залі «АВЕК», галереї «Маестро»,

муніципальної галереї є також невід'ємною частиною гармонійного виховання студентів.

Серед інших форм позааудиторної вихованої роботи найбільш поширені такі: лекції, диспути, дискусії, бесіди-зустрічі з видатними людьми, митцями, музикантами, музикознавцями; бесіди-зустрічі з ветеранами війни, святкування ювілейних дат педагогів як вітчизняних, так і зарубіжних, екскурсії до музеїв, презентації, відвідування кращих вистав харківських театрів, веселі перерви та інші заходи.

Перспективними для кафедри є розробка стратегії розвитку освітніх послуг, підвищення рівня професійної майстерності молодих викладачів, зміцнення матеріально-технічної бази; розробка навчально-методичного забезпечення курсів, що читаються тощо.

Таким чином, різноманітність форм і методів роботи кафедри, змістове їх наповнення, професіоналізм викладачів, їхня глибока любов до предмета, професії, бажання і прагнення до самовдосконалення піднімають її статус, сприятимуть якісній підготовці майбутніх учителів.

Література

1. Кафедра педагогіки : минуле і сучасне / Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х. : ОВС, 2001 – 52 с.
2. Педагогічна Харківщина : довідник / за ред. В. І. Лозової, І. Ф. Прокопенка. – Х. : Вид-во Круглова, 1997. – С. 59-63.
3. Сходінками до наукової школи / упорядн. : О. В. Васильєва, Л. Д. Зеленська, Г. І. Приходько та ін.; за ред. Л. Д. Зеленської / ХНПУ імені Г. С. Сковороди. – Х. : Райдер, 2008. – С. 17-29.
4. Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди / за заг. ред. академіка АПН України І. Ф. Прокопенка. – Х. : ОВС, 2001. – С. 82-84.